

การสมาคม

“มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ต้องอาศัยการสมาคม” นกคอกาญิต
ของชาวตะวันตก สัตว์โดยมากชอบอยู่ตามลำพัง แต่มีสัตว์
ป่าหลายชนิดที่มีนิสัยชอบการสมาคม และรวมอยู่ด้วยกัน
เป็นฝูง ๆ เช่น ช้าง และสุนัขป่า เป็นต้น มนุษย์ต้องอยู่เพื่อ
กัน อาศัยกันและกัน ต้องตั้งบ้านเรือนเป็นหมู่บ้าน เป็นเมือง
เป็นนคร ต้องเจรจาวิสาสะกัน ไปมาหาสู่กัน ก็เพราะ
โดยปรกตินุษย์เป็นสัตว์โลกที่ต้องอาศัยการสมาคมนั่นเอง

ธรรมเนียมของเราใช้พิธีต่าง ๆ คือพิธี โทนชุก แต่งงาน
งานสมรสงานศพ และงานทำบุญต่าง ๆ มีทำบุญอายุ เป็นต้น
เป็นพิธี เพื่อการสมาคมด้วย คือเชิญญาติมิตรมาสู่บ้านเรือน
เพื่อการช่วยเหลือพร้อมเพรียงกัน ในงานมงคลหรืออวมงคล
นั้น ๆ คู่กับเพื่อการสมโภช คือ การเลี้ยงดูหรือกินอาหารด้วย
กันอันมักทำให้สนุกครึกครื้น ขึ้นด้วยเครื่องระเรึงต่าง ๆ
มีการพ้อนรำขับร้อง และการมโหรีศพ เป็นต้น สมโภช
(สม - เสมอกัน, โโภชหรือโภชน์ - อาหาร) ก็คือการกิน
ร่วมกันนั่นเอง.

เทศมหาชาติ งานกุฐินและผ้าป่า เป็นต้น งานเหล่านี้ไม่ต้องมี
เจ้าของบ้านเชื่อเชิญ เพราะเป็นงานสาธารณะและมักทำในที่
ประชุมชน เช่นในวัดหรือในบ้านต่าง ๆ ใคร ๆ ก็ไปได้ไม่มี
มีผู้ต้อนรับหรือแนะนำให้รู้จักก็เหมือนงานตามบ้าน แต่ก็
ได้เห็นกัน แลดูกัน และผูกสมัครรักใคร่กันตามที่ชอบด้วย
อัธยาศัย นับว่าเป็นพิธีเพื่อการสมาคมที่สำคัญส่วนหนึ่ง

อนึ่งการรื่นเริงอันเป็นสาธารณชน เราเคยนิยมมีให้กันดู
เป็นการเพื่อแผ่แก่ประชาชนด้วย งานศพไปทำที่วัดก็มีโขน
หรือละครให้กันดู งานโกนจุกทำที่บ้าน มีละครฉลองด้วย ก็
อนุญาตให้คนเข้ามาดูได้ในบ้าน งานทำบุญอายุหรือแม้งาน
แก่สนับนถ์เช่นกัน เราถือการมีงานให้ดูเป็นการเพื่อแผ่แก่
เพื่อนบ้านและคนทั้งหลายส่วนหนึ่ง ทำนองเดียวกับการสร้าง
ศาลาไว้ให้อาคันตกะผู้ผ่านไปมา ได้อาศัยหยุดพักหรือสำราญ
รมเย็นที่ลานวัด หรือตามย่านทางในทำเลเหมาะ ๆ หรือทำ-
นองเดียวกับตั้งอ่างน้ำไว้ให้คนเค็ดรณนรับประทานที่หน้าบ้าน
หรือตึกนาฬิกาไว้ให้คนได้ทราบทุ่มโมงใ นที่เปิดเผย ฉะนั้น
การให้ความรื่นเริงอย่างให้เปล่าเดี๋ยวนี้ค่อยหมดไป มีการขาย
เข้ามาแทนที่ ได้แก่โรงมโหรีศพที่เก็บค่าเช่าดูทั่วไปทั้งในกรุง
และหัวเมือง ทั้งนี้จะว่าเป็นเพราะอำนาจเศรษฐกิจ หรือความ
นิยม หรือการเอาอย่างหมุนเวียนไปตามโลก ก็ตามที่เกิด

พืชของเรามักทำกันแรมวันแรมคืน เพราะเราเคยเป็น
 อีสטרแก่คน มีเวลาเป็นของเราเอง รักจะทำอะไรก็ทำได้
 พืชการสมาคมของเราเป็นงานที่เล่นไปในตัว การผูกมิตร
 ไม่ตรีด้วยการเลี้ยงดู อันเป็นเนื้อหาของการสมาคม เป็น
 ส่วนงาน และการสนุกสนานร่าเริงหามรุ่งหามค่ำ อันเป็น
 โอกาสแห่งเวลาพักผ่อน Leisure เป็นส่วนเล่น. อะไรก็ได้
 ประโยชน์ทั้งเป็นงานทั้งเป็นเล่น ก็เข้าลักษณะงานอดิเรกที่
 เรานับถือกันทุกวันนี้. แต่ทุกวันนี้เราจะทำพืชการสมาคม
 หามรุ่งหามค่ำอย่างแต่ก่อนหาได้ไม่ เพราะอะไร? เพราะเรา
 ได้ขายตัวเป็นทาสแห่งพระเจ้าเงินตราเสียแล้ว พระเจ้าองค์
 นี้กำลังสวดยพระชาติเป็น “เวลา” จึงเราเรียกว่า “เวลา
 เป็นเงิน” เพราะฉะนั้นเวลาก็เป็นนายบังคับเรา หาใช่
 เรานายบังคับเวลาเหมือนแต่ก่อนไม่. พืชการโคโนจุกไม่
 จำเป็นที่จะต้องเลิกเสีย พืชแต่งงานเก่าก็ตัดตัดใหม่สำคัญ
 ตามกฎหมายเพียงได้ชนะทะเบียนเป็นสามีภรรยากัน พืชการ
 ศพที่เป็นงาน ๆ ๆ ๆ กล่าวคืองานอาบน้ำศพ, งานทำบุญ ๗ วัน,
 ๕๐ วัน, ๑๐๐ วัน, งานเผา, งานทำบุญอุทิศ เหล่านี้ก็
 กำลังถูกตัดหัวลงไป. พืชอาบน้ำศพเหลืออยู่แต่บอกคนกัน
 เองแท้ ๆ ที่ต้องการมาเห็นหน้าผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย พืช
 ทำบุญ ๗ วัน, ๕๐ วัน, ๑๐๐ วัน ก็กำลังกลายเป็นงานทำบุญ

เรอนมากขึ้นทุกที พืชเผาสพกั้นเข้าหา “ซึกเข้าเผาเย็น”
 และเลิกการมิโหรสพหรือแม่บิพาทซ์ เพื่อให้เข้าแบบ
 สากล ที่เคารพต่อความเสรีไศกของเจ้าภาพ ด้วยอาการสงบ
 สงัด ตั้งหน้าวัฒนธรรมปัจจุบันที่กำลังขณะวัฒนธรรมโบราณ
 เราจึงควรเหลียวไปดูวิธีการ สมาคมของชาวประเทศอัสตงกต
 ผู้เริ่มริตงวัฒนธรรมแผ่นดินปัจจุบันบ้าง

ฝรั่งเป็นสัตว์โลกที่ส้องเสพการสมาคมมากกว่าเรา เพราะ
 นอกจากประกอบพิธีสมาคมตามเทศกาล เช่นตรุษฝรั่ง หรือ
 ปีใหม่ หรือตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่นการแต่งงาน,
 การศพ, การขึ้นบ้าน การนำบุตรสาวออกงาน ซึ่ง
 เปรียบคล้ายกับพิธีโถนจุกของเรา และการทำบุญอายุ
 ต่าง ๆ มีทำบุญวันเกิดเป็นอาทิอย่างของเรา เขายังมีการ
 สมาคมที่ไม่เนื่องด้วยพิธี เพราะเป็นการปรกติไม่เนื่องด้วยมี
 เหตุการณ์พิเศษเกิดขึ้น ได้แก่เชิญเพื่อนบ้านมากินน้ำชาด้วย
 กัน หรือมากินอาหารค่ำด้วยกัน มีการร้องรำทำเพลงเพื่อ
 ความรื่นเริงของแขก หนักขึ้นจนถึงมีการเต็นร์และเลี้ยงอาหาร
 ว้างที่เรียกว่า Ball หรือมีพิธีเลี้ยงน้ำชาในสวนเพื่อให้แขก
 มาก ๆ ได้มีโอกาสพบกับแขกสำคัญ เรียกว่า Garden Party
 คืออุทยานสโมสร การสมาคมที่ไม่ใช่พิธี จะมีเมื่อไร
 ก็มิได้เหล่านัก มักกลายเป็นการปรกติที่เชิญกันไปเชิญกันมา

เราเชิญเขา ๆ เชิญเราตอบ บ้านเล็กก็จัดงานเล็ก เพียงแต่
เชิญมากินน้ำชาด้วยกันเพียง ๒-๓ คน บ้านใหญ่ก็มี
งานใหญ่ ถึงมีการเลี้ยงอาหารค่ำมีการเต้นรำหรือมีอุทยาน
สโมสร หรือเพียงแต่เชิญแขกมาเล่นเทนนิสซึ่งมีสนามไว้
ในบ้าน แล้วเลี้ยงอาหารว่างคือน้ำชาด้วย หรือแม้ไม่มีบ้าน
พอจะทำการได้สะดวก ก็อาจเชิญกันไปเลี้ยงตามภัตตาคาร
ต่าง ๆ ซึ่งสมัยนั้นเขาอาจจัดให้อย่างสะดวกด้วยประการ
ทั้งปวง. นอกจากบ้านและภัตตาคาร ที่สำหรับมีการ
สมโภช ยังมีสมาคมรวบรวมกันตั้งสโมสรเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อพบ
กัน สนทนากัน ประชุมกัน กินด้วยกัน และประกอบ
ความมุ่งหมายร่วมกัน ตามวัตถุประสงค์แห่งการตั้งสมาคม
นั้น ๆ.

“วิญญูโก โลโก” โลกหมุนไป เราก็หันเหียนเปลี่ยนไป
ตามโลก. สภกษณะแห่งการสมาคม ตามปรกติ แบบวัฒนธรรม
แผนใหม่นั้น เราก็เริ่มรื้ออยู่แล้ว สโมสรเราก็ตั้งคิดหรือไม่
คิดบ้างแล้ว นับวันจะมีการสมาคมเหล่านี้แพร่หลายมากเข้า
ทุกที่ ตลอดถึงชายสาตาสีเมอแก่ได้รับการศึกษามากขึ้น.
เวลานเริ่มทำกันตามบ้านใหญ่ ๆ ในชุมชนใหญ่ ๆ ก่อน
ไปไหนเสียจะไม่แพร่หลายไปตลอดทั่วทุกหัวระแหง เพราะ
เป็นธรรมเนียมดี เป็นเครื่องมือดี เพื่อผูกไมตรีระหว่าง

ญาติมิตร ให้สมแก่ที่มนุษย์เราเป็นสัตว์โลกซึ่งต้องส่องแสง
 การสมาคม. กล่าวถึง “ญาติมิตร” ศัพท์นี้มาเกิดเป็นภาษาใหม่
 ใช้ทั่วกันและเล่นทั่วกันอยู่พักหนึ่ง แต่เป็นประโยชน์ทางการ
 สมาคมน้อยเต็มที เป็นโทษทางเศรษฐกิจเสียมาก เดียว
 เพราะหัดที่มีกฎหมายห้ามเสียแล้ว

นอกจากการไปมาหาสู่ ทำให้การสมาคมของเรา แต่ก่อน
 จึงมักมีแต่ในพิธีเทศกาลต่าง ๆ หรือเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น
 อันเป็นวาระดีซึ่งจะต้องมีงาน ได้แก่งานสมรส งานศพ และ
 งานทำบุญต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ? ทำไมจึงขาดการสมาคม
 ในเวลาปกติที่ไม่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น แต่เชิญกันไป
 เชิญกันมา เพื่อการสมาคมแท้ ๆ นั้นเอง อย่างธรรมเนียม
 ใหม่บ้าง ? ข้อนี้ น่าจะเป็นด้วยความสัมพันธ์ระหว่างเพศหญิง
 เพศชายแตกต่างกันนั่นเอง วัฒนธรรมโบราณถือว่าหญิงเป็น
 เพศอ่อนแอ ชายผู้เป็นเพศแข็งแรงจึงเข้าคุ้มครองป้องกัน
 แล้วในที่สุดก็เข้าถือเป็นเจ้าของ เลยถือหญิงอย่างสมบัติ
 หรือวัตถุมีค่าส่วนหนึ่ง แทนที่จะนึกถึงความเสมอภาคระหว่าง
 เพศไปนึกอย่างผู้ปกครองกับสมบัติในความปกครอง. ดังนั้นจึง
 เกิดวิธี อนุญาตให้ชายมีภรรยาได้มาก แต่ตำหนิหญิงที่มาก
 สามี และกักขังหญิง ให้คลุมศีรษะเพื่อมิให้ใครเห็นหน้า
 เก็บรักษาไว้แต่ในเรือน ห้ามมิให้เด็กหญิงเรียนหนังสือ เพราะ

กลัวจะรื้อแผ่นเพลงยาวกับชาย ตลอดขึ้นไปจนกระทั่งพิชิตอกฤษฏี
 ของอินเดีย ที่ภรรยาต้อง โจนเข้ากองฟอน หรือลง หลุมฝัง
 พร้อมกับศพแล้ว. ความมุ่งหมายของเพศแข็งแรงที่เข้าคุ้ม
 ครองบ่อนกันทะนุถนอมเพศที่อ่อนแอกว่านั้น เป็นความ
 มุ่งหมายดี แต่เมื่อภิกษุเข้าครอบงำมากเข้า ผู้มีกำลังมาก
 ก็ได้เปรียบ และเอาเปรียบ ผู้มีกำลังน้อยมากขึ้น ทุกที่ตาม
 ธรรมดาโลก. ขนบประเพณีซึ่งเกิดขึ้นจากความนิยมเป็นนิยม
 ของเพศชาย คือ ชายเป็นผู้แต่งตั้งตัวเอง จึงเอนเอียง
 ไปข้างเข้า กับตัว หรือเพื่อความ สดวกของตัวตาม อำนาจ
 แห่งภิกษุ.

เมื่อชายเกิดหวงห้ามหญิงเช่นนั้น หญิงจึงถูกเก็บไว้
 กับบ้าน และถูกหวงกันมิให้ใครรู้จัก นอกจากในวง
 ครอบครัว และคนสนิทที่รับใช้สอยอยู่ภายในเรือน. เห็น
 ได้ชัดที่บ้านโบราณต้องมีข้างหน้าข้างใน มีเขตต์เป็นฝาถัก
 ชัดเจนระหว่างห้องที่รับแขก (หรือท้องพระโรงถ้าหรือวัง
 เจ้า) กับเรือนที่อยู่อาศัย. คนใช้ผู้ชายอยู่ทางห้องชั้นนอก
 ชั้นในใช้ผู้หญิง หรือชายที่คล้ายหญิงเช่น “ขันที” ของจีน.
 วังหรือบ้านใหญ่ ๆ มีหญิงอยู่มาก ๆ ได้ชื่อว่า “ฮาเร็ม” มี
 ลักษณะ คล้าย แม่หม้าย ที่มีผู้ชายอยู่ได้แต่เจ้าของวัง
 หรือบ้าน กับลูกเล็กเด็กน้อยเท่านั้น. ภรรยากับผู้ถูก

ทะนุถนอมไว้ อย่างที่เรียกว่า “เลี้ยง ค้อย” ถูกเก็บไว้ด้วยความ หวงแหน และบุตรสาวถูก กักไว้ด้วย กลัวจะสนิทสนมกับชาย ผู้ลวนแต่เป็นเจ้าชู้. ของที่ตงเรออยู่ไม่ชวนดู แต่ของที่เจ้าของห้ามไม่ให้ดู กลับเป็นเครื่องเตือนตาให้กนอยากเห็น อุปมาข้อนี้ฉันใดอุปมาขี้ในเรือเจ้าชู้ก็ฉันนั้น. เจ้าชู้ยี่ห้ออังกฤษเรียกว่า Ladies'man เป็นผู้ต้องตาต้องใจหญิง คล่องแคล่ว และกว้าง ขวาง ในห้อง รับแขก หรือห้องเต้นรำ เป็นสุภาพบุรุษ ที่มักปราศจากอันตราย. แม่พ่อที่บ้านนำอ่าว ของหญิง รู้สึกเป็นเกียรติยศที่มันนุ่ม ๆ เช่นนั้นตอมลูกสาวหลานสาวของตัว. แต่ “เจ้าชู้ประตูดิน” เป็นเสื่อผู้หญิง เป็นผู้ทำลายความบริสุทธิ์ของสตรี เป็นภัยร้าย เค็มไปด้วยอันตรายสำหรับเพศอ่อนแอ เพราะฉะนั้นการเก็บลูกสาว จึงมีเหตุสมควรอยู่บ้าง. แต่การเก็บนั้นเอง กลับเป็นการเพาะความอยาก เหตุและผลกลับเข้าบังจัญสังเสริมกันและกัน. หมุนตัวเป็นวงเวียนอยู่ฉะนั้น. ดังนั้นการสมาคมแผนเก่า จึงขาดการเชิญกันไปเชิญกันมา เพื่อกินน้ำชาด้วยกัน หรือกินอาหารค่ำด้วยกัน ในเวลาปรกติ, คงมีแต่การเชิญในวาระที่จำเป็น เช่นเวลามี “งาน” ต่าง ๆ ดังบรรยายมาแล้ว.

ส่วนความนิยมแผนปัจจุบัน ชายถือว่าหญิงเป็นมิตร

ต้องมีความเสมอภาคระหว่างกันและกัน หญิงรักจะเรียนกฎ
หมายก็เรียนได้ หญิงรักจะเที่ยว ลูกสาวก็ไปเที่ยวกับพ่อ
แม่ หรือเมียก็ไปเที่ยวกับพ่อได้ สามภรรยาเป็นมิตรอยู่
กันด้วยกัน เที่ยวด้วยกัน รับเชิญไปเป็นแขกด้วยกัน และ
เป็นเจ้าของบ้านเชิญแขกมาเลี้ยงดู ต้อนรับด้วยกัน วิธีการ
สมาคมตามความนิยมแห่งแผนนี้ จึงเกิดมีธรรมเนียมเชิญกัน
ไปเชิญกันมาระหว่างเพื่อนบ้าน ในเวลาปรกติ ไม่ละเพาะ
แต่เวลานี้มาน ก็จำเป็นต้องซื้อเชิญญาติมิตร หญิงผู้
เป็นตัวการให้การสมาคมแห่งมนุษย์บ่งพร่องไป เพราะความ
หวงแหนกีดกัน กลับเป็นตัวการเผยแผ่การสมาคม และ
เป็นตัวเชิดในสมาคมทั้งหลาย เพราะชายต้องตั้งใจรักษา
มรรยาท งามต่อหน้าหญิง ไม่สามารถทำ "หัวหกกันขวิด"
ได้เหมือนอยู่ลำพังกันเองระหว่างชาย. ดังนั้นหญิงจึงกลายเป็น
เป็นต้นตำราแห่งมรรยาทในสมาคมทั้งปวง มีต้องช่วยหญิง
เมื่อชนลงจากรถและเรือ, ส่งอาหารให้หญิงก่อน, จัดที่
ให้นั่ง, ประณินับตีหญิงในที่ทั้งปวง เป็นต้น.

เมื่อหญิงได้สิทธิเสมอชาย ๆ เที่ยวได้ หญิงก็เที่ยวได้
ชายคบหญิงได้ หญิงก็คบชายได้ ชายเดินรำกับหญิงได้
หญิงก็เดินรำกับชายได้ ชายเป็นเสนาบดี หญิงก็เป็น

เสกแบบดีบ้าง หญิงกับชายมีความเสมอภาคเห็นปานกันแล้ว,
หญิงย่อมรู้จักรักษาตัว และชายก็ช่วยรักษามาตัวให้แก่หญิง
เพราะชายที่ทำให้หญิงช้ำ ย่อมถูกรังเกียจหรือถูกประณาม
ในชุมชน เช่นเดียวกับหญิงที่ทำตัวให้ช้ำช้ำด้วย
เพื่อนกัน. การจับมือกับหลอดแรงไฟฟ้า ที่เปลี่ยนเซต
หัวใจ แม้การสัมผัสภายในเวลาสั้นๆ ก็ไม่อาจก่อความรู้สึก
สีกให้เกิดอย่างสัตว์ อำนาจความเกอชินและธรรมค่านายสูง
เข้าคุ้มครองธรรมชาติอย่างค่า สมาคมแห่งมนุษย์จึงสมบูรณ์
ด้วยความงาม ความสุภาพ และความลุ่มาเสมอระหว่างเพศ
ด้วยประการทั้งปวง. นหรือคือโลกศรีอารย?

ถึงกระไรแผนใหม่จำต้องชนะแผนเก่า และจำต้องแพร่
หลายออกไปทุกที่ แม้ในที่ซึ่งยังมีธรรมเนียมเก่าเป็นเจ้าของ
เรืออยู่มาก. ความลำบากอยู่ที่ตรงหัวต่อเก่าที่ไม่ใช่ใหม่ก็ไม่
เชิง พ่อแม่ไม่รักและเก็บลูกสาวไว้อย่างสัตว์เลี้ยงที่ให้อยู่แต่
ในกรง แต่จะปล่อยนั้นก็ไม่ได้ เพราะอาการที่แวดล้อม
ยังเป็นอย่างเก่าอยู่มาก. เสือผู้หญิงและเจ้าผู้ประตุนิยมี
เกลื่อนกลาดอยู่ในที่ทั้งปวง. การยักยอกแล้วตาริมนเคลื่อน
หายไป แต่การปกเปราะเราระบายยังเป็นเครื่องตัดรอนมิให้
สตรีสุภาพออกมาเตริดนทำความงามให้แก่ถนน ได้มากนัก
นอกจากจะขันรถเล่นนวิไปฉิวมา หรือเดินห้อมล้อมด้วย

บริวาร อันประกอบด้วยเชษฐาอาวุธ. ผู้ได้เคยเห็นบ้านเมือง
 งามงดงาม กับคิ้วด้วยหน้างาม เครื่องแต่งตัวงาม พวกนี้
 บ่นว่าถนนในกรุงเทพฯ ข้างขาดความงามอยู่มาก มักเห็นแต่
 หน้าเขี้ยว กับหน้าแก่เท่านั้น ดูราวกับชาวกรุงนภาคนสวยยาก.
 เช่นหรือจะเปลี่ยนวิถีเลือกคู่ ให้หนุ่มสาวเลือก ผูกสมัค
 รักใคร่กันเอง? คือให้ชายโสดได้หาภรรยาที่เหมาะสม และ
 ให้หญิงสาวได้เลือกคู่รัก ที่พอมีนิสัยกลมกลืนกัน และ
 อาจรักกันได้ตลอดชีวิต แทนที่จะให้พ่อผู้แม่ผู้หาลูกสะใภ้
 หรือพ่อตาแม่ยายหาลูกเขย ซึ่งเขาเหล่านั้นไม่สำหรับจะอยู่
 คู่ชีวิตกันเลย คัมภีร์ความเป็นอยู่ที่กำลังสูง ๆ ห้าม ๆ บัดนี้
 นำสงสารชายหนุ่มที่ไม่สามารถเข้าถึงหญิงสาว เพื่อเลือกคู่
 ที่ถูกอัชฌาศัย และนำสงสารหญิงสาวที่ถูกคนอื่นเลือกคู่ให้,
 ทั้งสาวและหนุ่มต้องยอมเสี่ยงชีวิตในการหาคู่ชีวิตหรือมีฉะฉาน
 ก็ต้องอยู่เป็นคนโสดเสียเกือบตลอดหรือตลอดชีวิต เพราะ
 คดีกรรมที่ผิดแล้วก็ทิ้งเสียหาเอาใหม่ เป็นคดีหลังสมัย
 ต้องเลิกใช้กันเสียที่ ความเสมอภาคระหว่างเพศบังคับให้มี
 แต่ผู้เดียวเมียเดียวเท่านั้น. แต่หนุ่มสาวที่อาจถึงกันได้เลือก
 กันเองให้เหมาะสมใจได้นั้น เขาไม่ต้องเสี่ยงชีวิตดอกหรือ?
 ที่ไหนได้ เขาเลือกผิดอยู่เสมอเหมือนกัน เพราะเขาขาด
 ที่ปรึกษา คือบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ผู้มีความรู้ดีกว่าเขา,

กับขาดความรู้เท่าถึงการ ความรู้ผิดชอบชั่วดี และสติสัมป-
ชัญญอันเป็นธรรมดาฝ่ายสูงปกครองธรรมดาฝ่ายต่ำ คือกิเลส
รากลความกำหนัดอย่างสัตว์.

ตัวอย่างอาการที่กใหม่ต่อเก่า ยังเห็นได้ชัดในภาวือก
อย่างหนึ่ง คือเวลาที่สามีภรรยาได้รับเชิญไปในงานการ เมื่อ
ไปถึงบ้านงาน ภรรยาจะถูกพรากไปจากสามี เพราะหีบแขก
หญิงได้จัดไว้ส่วนหนึ่งแล้ว หญิงจะต้องเกณฑ์ให้สนทนากันเอง
ในหมู่หญิง และชายก็ต้องเกณฑ์ให้คุยกันเองในหมู่ชาย
ราวกับมนุษย์อยู่ส่วนมนุษย์ วัตถุอยู่ส่วนวัตถุ ถ้าเป็นงานศพ
หรืองานสมรส วิธเฝ้าศพหรือวิธรดน้ำ ก็จะต้องให้หมด
แขกชาย ก่อนแล้ว จึงจะถึงแขกหญิง เพราะฉะนั้นสามี
จะต้องนั่งคอยภรรยา และยอมแพ้เปรียบชายโสด ซึ่งเมื่อ
เขาเสร็จกิจแล้ว เขาจะไปเมื่อไรก็ได้ งานบางบ้าน
ประสงค์จะอุปถัมภ์ธรรมเนียมใหม่ ไม่จัดรับแขกแขกหญิง
แขกชาย แต่การก็กลับยุ่งใหญ่ เพราะผู้หญิงจำเป็นต้องรวมกัน
เข้าไปอยู่ในหมู่หญิง และชายก็ต้องออกันอยู่แต่ในหมู่ชาย
จนได้ ถึงเจ้าของบ้านไม่จัดที่เป็นคนละต่างหาก เขาก็จัดตัว
เขาเอง. แม้ที่โต๊ะอาหารถ้าไม่ได้วางแผนผัง กะที่ให้นั่ง ก็จะ
ได้เห็นหญิงนั่งข้างหญิงและชายนั่งข้างชาย แทนที่จะได้เห็น
หญิงชายนั่งสลับกันให้ความงามได้กระจายไปรอบโต๊ะ. ถ้าเมื่อ

ไรเออญได้เห็นการสลัษเช่นนั้นเข้า ก็ได้ความว่าเขาทั้งสองนั้น
คือสามีภรรยาที่นั่นเอง. เช่นนั้นจะว่าเป็นการสมาคมหรือเป็น
การเก็บตัว ไม่ยอมเข้าสมาคม?

ความพยายามที่จะให้แขกหญิงชายปนกันได้ ในงานการ
ทั้งปวงนี้ ได้เริ่มมาแต่รัชการที่ ๕ แต่บัดนี้ถึงรัชกาลที่ ๙
แล้ว การก็ยังไกลความสำเร็จเข้าไปน้อยเต็มที. น่ากลัวว่า
จะต้องเปลี่ยนมาจากบนพลับพลา ไม่ต้องแยกฝ่ายหน้าฝ่ายใน
ก่อนนั้นแหละชาวบ้านจึงจะโดยเสด็จในการเปลี่ยนธรรมเนียม
ได้. แต่การเปลี่ยนบนพลับพลาเป็นการเปลี่ยนราชประเพณีอยู่
เรายังเห็นความขัดกันระหว่างที่สูงกับที่ต่ำ และเห็นความไม่
สำเร็จในวัตถุประสงค์ อันเป็นหัวเงื่อนไขแห่งการสมาคมใหม่
ที่ให้หญิงกับชายปนกันได้ ไม่ต้องเป็นน้ำกับน้ำมัน หรือเป็น
สิ่งมีชีวิตกับวัตถุของเขา ดังระหว่างเวลาที่มีก

ความเป็นขมื่นกับปูน ระหว่างเพศหญิงชายของเราหาใช่
เป็นลัทธิของเราเองไม่. ขะรอยเราจะพึงได้จากอาจารย์จีน
และแขกผู้เป็นเจ้าของลัทธินี้มาแต่ดึกดำบรรพ์ก็เป็นได้. หญิง
จีนถูกยอว่าแก้วเล็กสวย ได้มัดเท้าทำโทษตนตลอดชีวิต
เพ่งจะเล็กเร็วเร็ว ๆ นเอง หญิงแขก ในอินเดีย ก็ถูกหุมน
ในเรื่อง ความ กักดี คือ สามี และ องค์ พะ ยาน แห่ง ความ
บริสุทธิ์ จนเต็มใจจะโดดเข้ากองฟอนหรือลงหลุมฝังพร้อม

กับศพสามี เพิ่งมาเลิกเสียเมื่ออังกฤษเข้ามาปกครอง และ
 ออกกฎหมายห้าม. ทั้งหญิงจีนและหญิงแขกใช้วิธีกำบังตัว
 มิให้ชายเห็น นอกจากสามีของตน. ที่กล่าวว่ามีได้หาความ
 มากไปเลย เพราะเจ้าสาวจีนชั้นเกียมิติดชีวิตไปสู่บ้านเจ้า
 บ่าว การแต่งงานเป็นการคลุมถุงชนได้มีจริง และหญิง
 แขกที่ใช้ถุงคลุมศีรษะตลอดตัว เวลาออกจากบ้านมีรูเจาะไว้
 สำหรับให้ตาแลเห็น เป็นประหนึ่งว่าเล่นโจน ก็ได้มีจริง
 จนเดี๋ยวนี้ก็เชื่อว่ายังพอหาได้ในโลก แม้ไม่ใช้ในอินเดีย.
 เหล่านี้นับว่าแปลกที่เรามาถึงที่นี่ และเราก็เพิ่งได้
 เรียนวิชาแปลก ๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเอง เพราะ
 ธรรมเนียมไทยเหนือ อันเป็นธรรมเนียมเดิมของเรา ยัง
 มีเหลือเป็นพะยานปรากฏอยู่. การ "เว้าสาว" ทุกวันนี้ไทย
 เหนือก็ยังใช้. วิธีเว้าสาวของไทยเหนือกำลังต้องเสื่อมลง
 เพราะเหตุ "เจ้าชู้ประตูดิน" ของไทยใต้ไปทำให้เสียพิธี.
 ไทยใต้เป็นศิษย์มีครูมาก ได้เปลี่ยนไปตามกาลเทศะ ที่
 อยู่เมืองท่าปากทาง ขนบประเพณีจึงได้หันเหียนเปลี่ยนไป
 จนเกือบจะจำของเราไม่ได้. ฝ่ายไทยเหนือเขาคิดที่ ลัทธิ
 ของครูไม่เข้าถึงเขา หรือเข้าถึงเขาไม่ได้ เขายังสามารถ
 รักษาวิธีสมาคม อันงดงามของเขาไว้ พอเป็นพะยานให้เรา
 เห็นได้จนตราบเท่าทุกวันนี้. ไทยเหนือ ก็ดี ไทยใต้ก็ดี

เป็นพวกไทยน้อยที่แยกลงมาสู่แผ่นดินไทย ตั้งนั้นลัทธิการ
สมาคมแผน โบราณของเรา ก็ไม่ต่างอะไรกับความนิยมแผนปัจ
จุจุบัน จึงเป็นอันเราจะได้ออ่ยหลังเข้คสองไปหารอยเคิม
อีกหนหนึ่งเป็นแน่.